

Verona és az észak- itáliai Erődnegyszög

Hadmérnöktörténeti ismertek (BMEEOFTAV12)

M Ű E G Y E T E M 1 7 8 2

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építőmérnöki Kar
Fotogrammetria és Térinformatika Tanszék

Gelencsér Gergő (NWJJ20)

2011/12 tavaszi félév

1. Feladat ismertetése

A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Fotogrammetria és Térinformatika Tanszék megbízásából a Hadmérnöktörténeti ismeretek tantárgy házi feladatáént az észak-itáliai Erődnégyszög bemutatását választottam különös tekintettel Verona városának védelmi rendszerére.

2. Az erődnégyszögekről általában

Az „Erődnégyszög” négy fő erődítmény vagy erődrendszer együttese, amelyet úgy terveztek, hogy bármelyik erőd ellen indított támadást a többi erődítmény eredményesen akadályozhassa vagy jelentősen zavarhassa. Erődnégyszögeket csak kedvező terepen lehet építeni, hegyek közé, jól védett hegyi átkelőkre és folyókra telepítve. Az erősen védett folyami átkelőhelyek biztosították a közlekedést az erődök között. Ilyen erődítmény-együttesek lehetővé tették, hogy egy kisebb erejű hadsereg védett terepre vonulva biztonsággal kitérhessen a túlerőben lévő ellenség támadása elől anélkül, hogy a hadszínteret teljesen átengedné. A kisebb erődítmények sorával körülvett nagy erődrendszer védői erőteljesen lelassíthatták az ellenséges haderő mozgását, és hosszú ideig sikerrel állhattak ellen erős ostromoknak is.

3. Az észak-itáliai Erődnégyszög

Az észak-itáliai Erődnégyszög vagy Várnégyszög (németül: oberitalienisches Festungsviereck, olaszul: Quadrilatero austriaco azaz osztrák Erődnégyszög) egy kiterjedt katonai erődítményrendszer a Garda-tótól délre, az Etsch (Adige) és Mincio folyók között, amely négy fő erődcsoportha támaszkodik: Verona, Legnago, Mantova és Peschiera del Garda.

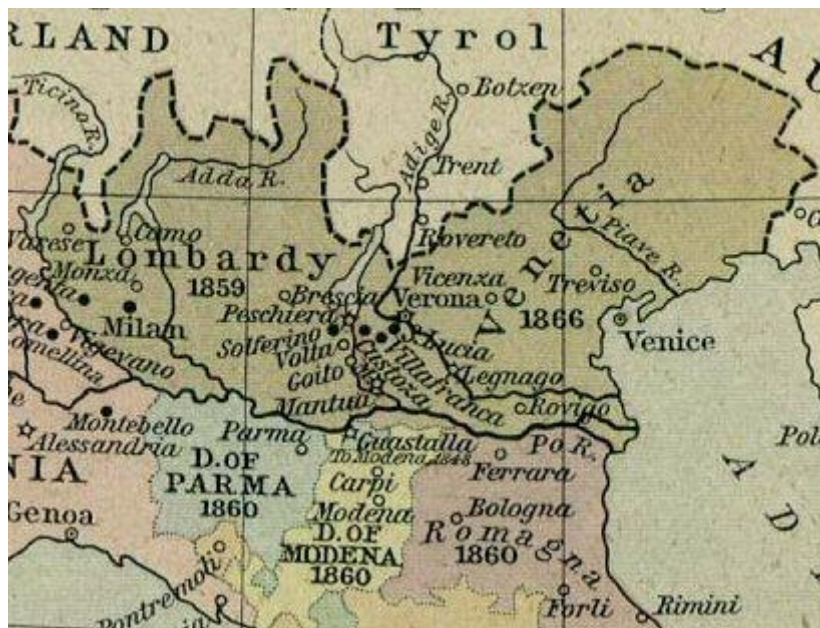
Az erődítményeket az Osztrák Császárság hadvezetése építette ki az 1815-ben megszerzett új birodalmi területek stratégiai védelmére. Az 1848–49-es észak-itáliai forradalmi háborúban aratott osztrák győzelmek az Erődnégyszögnek is köszönhetőek. Az 1859-es szárd–francia–osztrák háborúban a visszavonuló osztrák haderő számára jelentett hatékony menedéket. Az Erődnégyszög az 1866-os porosz–osztrák–olasz háborút lezáró békeszerződés értelmében Olaszországhoz került.

4. A Quadrilatero története

A Német-római Birodalom és a Velencei Köztársaság történelmi határvidékén, a mai Dél-Tirol és Trentino határán, a Dolomitok vidékén már évszázadomk óta léteztek várak és erődök. Verona első jelentős erődítményeit még a középkorban, I. Cangrande I della Scala zsoldosvezér (condottiere) építette ki a XIV. század végén. A velenceiek a XVI. században már a tüzérségnek ellenálló falakat és bástyákat építettek, vezető várépítészük Michele Sanmicheli volt. A Velencei Köztársaság bukása után a lunéville-i békeszerződés értelmében az erődök egy részét Bonaparte tábornok utasítására lerombolták.

1815-ben a bécsi kongresszus határozatai értelmében az Osztrák Császárság megkapta Lombardiát és a Velencei Köztársaság törzsterületét, mindkettőt bekebelezve a Habsburg Birodalomba (utóbbit Velence tartomány néven), és megalakította a csatlós Lombard–Velencei Királyságot. Az új birodalmi területek és csatlós fejedelemségek stratégiai védelmére – Verona központtal – új erődvonalak kiépítése vált szükségessé, mivel az itáliai nemzeti mozgalom (Risorgimento), és az e mozgalmat támogató Szárd–Piemonti Királyság meg-megújuló terjeszkedési kísérletei veszélyt jelentettek a Birodalom érdekeire. 1815-ben megkezdődött az észak-itáliai Erődnegyszög elemeinek tervezése és kiépítése a négy főerőd, Peschiera del Garda, Mantova, Legnago és Verona térségében. A munkálatokat az Osztrák Császárság hadmérnöki főigazgatója, János főherceg irányította. Az évtizedeken át folyó építkezéseket a forradalmi háborúk is csak rövid ideig akasztották meg.

Az Erődnegyszög védelmi rendszere két folyóra támaszkodott. Peschierát és Mantovát a Mincio folyó, Veronát és Legnagót az Etsch (Adige) folyó köti össze, a Négyszög nyugati és keleti oldalát ezek a természetes akadályok is védték. Az 1850 után kiépített Milánó–Velence vasútvonal (ferrovia Milano-Venezia) megbízható és nagy kapacitású, jól védett utánpótlási vonalat jelentett. A nehezen megközelíthető hegyi erődök lezárták a nyugati irányból érkező ellenséges támadások lehetséges útvonalait, és biztosították az osztrák csapatok védett kijutását a Pó folyóhoz és a Pó-síkságra (pianura Padana).

Peschiera egyik bástyája illetve a vízzel feltöltött árok és várfal.

Az 1830-as években Radetzky tábornok, az itáliai osztrák haderők főparancsnoka a Tiroloba vezető utak védelmére az Adige folyó mentén újabb erődök építését rendelte el (Werk Sofia, Werk San Leonardo, Forte San Procolo).

1848-as itáliai forradalmi hullám – és Károly Albert szárd–piemonti király offenzívája – idején az osztrák Quadrilatero és az azt segítő kiserődök láncát már jelentős mértékben kiépült. Peschierát átmenetileg elfoglalták ugyan Károly Albert csapatai, de Radetzky marsall már stratégiai támaszpontként használhatta az erődláncot a forradalmak leverésére indított sikeres 1849-es hadjáratában. Radetzky a háború alatt is folytatta az erődítési munkákat, majd utódja, Gyulai Ferenc tábornok folytatta az építkezéseket.

Az észak-itáliai Erődnegyszögöt az 1850-es évek első felében tovább kellett erősíteni, mert a krími háború idején már nyilvánvalóvá vált a Szent Szövetség rendszerének megrendülése, és várható volt a francia–osztrák összeütközés. Ekkor épült többek között a Croce Bianca-i Werk Strassoldo (Forte Croce Bianca), a chievói Werk Kaiser Franz Josef (Forte Chievo), a Werk Radetzky (Forte San Zeno), a Werk Heß (Forte Santa Caterina), és egy sor más modern erőd.

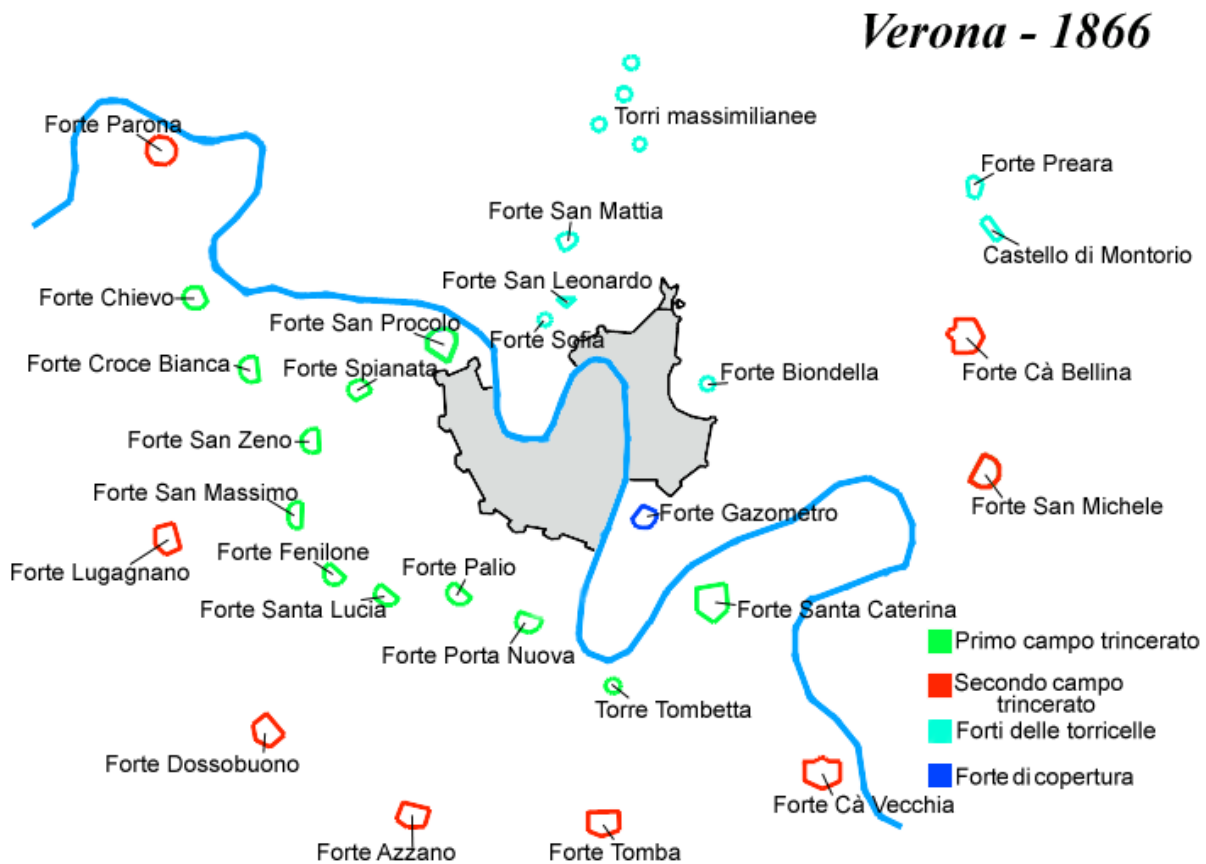
Az 1859-es szárd–francia–osztrák háborúban az osztrák Déli Hadsereg (Südamree) súlyos harctéri vereségeket szenvedett az egyesült francia–szárd–piemonti haderőtől, Ausztria elveszítette Lombardiát. Az Erődnegyszögbe visszavonult, védelemre berendezkedő osztrák császári csapatok megtámadását III. Napóleon császár nem merte megkockáztatni és megegyezett Ferenc Józseffel. Veneto és Friuli–Venezia Giulia tartományok ekkor még a Habsburg Birodalom birtokában maradtak.

Az 1859-es háború tapasztalatainak okán a bécsi Haditanács a következő évben jelentősen megerősítette a várláncot. A veronai Hadmérnökség (Genie Direction) nyolc új erődöt épített. A kor legmodernebb, huzagolt csövű messzehordó, nagy találati pontosságú nehézlövegeit helyezték el bennük, emellett egy második megerősített árokrendszert és sáncvonalat is kiépítettek a fő erődvonaltól kb. 4 kilométer távolságban (secondo campo trincerato). Az új erődvonaltól a paronai Werk Erzherzog Albrecht, a lugagnanói Werk Kronprinz Rudolf, a dossobuonói Werk Erzherzogin Gisela, az azzanói Werk Neu Wratislaw, a tombai Werk Stadion, a veronai San Michele városnegyedben a Werk Kaiserin Elisabeth, a mai A4 autópálya mellett a Werk Cà Vecchia és Werk Cà Bellina erődök voltak.

Az erődítési munkák egészen 1866 tavaszáig folytak. Ebben az évben kitört a porosz–osztrák–olasz háború. Az olasz fronton az Albert főherceg tábornagy által vezetett osztrák Déli Hadsereg szilárdan támaszkodhatott az Erődnegyszögre, amelynek centrumát a veronai erődrendszer képezte. Az Erődnegyszög ekkor Európa egyik legjobban erődített régiójának számított. Albert főherceg újabb megsemmisítő vereségeket mért II. Viktor Emánuel olasz király támadó csapataira. Az északi fronton a poroszoktól elszenvedett königgrätzi vereség nyomán azonban az Osztrák Császárság kénytelen volt aláírni a bécsi békeszerződést, amelynek értelmében ki kellett ürítenie Venetót és Friuli–Venezia Giulia nagy területeit is. Az Erődnegyszög az Olasz Királysághoz került.

Az Erődnegyszög egyes tagjai az első világháborúban, a Dél-Tirolért folyó harcokban megsemmisültek. A XX. században az erődrendszer létesítményeinek egy részét az olasz hadsereg használja, más épületeket magukra hagytak, vagy lebontottak. Néhány erődelemet múzeummá alakítottak, ezek ma is látogathatók.

5. Verona védelmi rendszere

Veronát időszámításunk előtti 1. században alapították. Különösen a Scaliger család uralma alatt, a 13. és a 14. században virágzott fel, illetve a 15. és 18. században. Az Adige folyó mindkét partján, négy híddal összekötve terül el. A közel 2000 éve folyamatosan fejlődő város megőrizte nagyszámú emlékművét, a középkori és reneszánsz idők jellegzetességeit. Továbbá kiváló példája a katonai erődítmények fejlődésének az európai

történelem során. Ez a rendkívül erős erődrendszer méltán nevezhető a négyszög kulcspontjának.

Verona igen érdekes, szinte a védelmi rendszerek teljes repertoárját felvonultatja. A falakon belül található, közel 100 hektáron elterülő védművei: tornyok, bástyák, rondellák, árkok és töltések főleg római és velencei mintára készültek. Észak felől nem volt várható a támadás, így főként a Délnyugati és Déli oldalakat erősítették meg. Franz von Sholl nevéhez fűződik a kazamatázott poligonális bástyarendszer. A kőből készült falak a föld töltés miatt jól ellenálltak az ütéseknek. Később Kelet irányában is megerősítették a falakat és rondellákat helyeztek el rajtuk.

Azonban az idő haladtával már ezek sem nyújtottak megfelelő védelmet. Elkezdték a falakon kívüli rögzített táborok létrehozását. Északi irányban létesítettek 4 tornyot, majd 4 erődöt. Ezek eleinte teljes kör alakúak voltak. Franz von Sholl tervei alapján megkezdték a déli első védelmi vonal létesítését is, mely 12 erődből állt, majd 10 év elteltével a tüzérség rohamos fejlődése miatt szükség volt egy második (4 km-re kitolt) védelmi öv létesítésére is 8 további erőddel.

Verona védművei - a jobb parton 12 erőd, 6 előretolt erőd, a bal parton 5 erőd, 4 toronyerőd és 4 előretolt erőd továbbá közel 20 bástya és rondella - bevehetetlenek voltak. 25.000 fős helyőrség, 550 löveg, 1100 t lőportartalék és 8 heti élelemkészlet tartozott a védelemhez, amelyet a tartományból néhány nap alatt hat havira lehetett emelni.

A várost körülölelő területen található 31 erődből 19 még ma is létezik.

